

W setną rocznicę
wybuchu II
Powstania
Śląskiego

Wystawa Rok 1920 w Katowicach

Zdjęcia pochodzą z wystawy
Rok 1920 w Katowicach

ROK 1920 W KATOWICACH. W SETNĄ ROCZNICĘ WYBUCHU II POWSTANIA ŚLĄSKIEGO

Opracowanie wystawy
Sławomir Stanowski

Projekt graficzny
Jola Barnas

Redakcja tekstu
Aleksandra Niesyto

ROK 1920 W KATOWICACH. W SETNĄ ROCZNICĘ WYBUCHU II POWSTANIA ŚLĄSKIEGO

10 stycznia 1920 roku

W Paryżu ratyfikowano traktat wersalski. Na mocy zawartych w nim postanowień władzę na Górnym Śląsku miała przejąć Międzysojusznicza Komisja Rządząca i Plebiscytowa, której zadaniem było przeprowadzenie plebiscytu oraz zaproponowanie podziału Śląska zgodnego z jego wynikami.

Przewodniczącym Komisji mianowano generała i polityka Henriego Le Ronda, a jego zastępcami zostali: angielski płk Harold Francis P. Percival i Włoch, gen. Andrea de Marinis.

Na Górny Śląsk skierowano wojska sojusznice, w tym 15 tys. żołnierzy i oficerów, z czego 12 tys. stanowiło wojsko francuskie, a 3 tys. włoskie. Brytyjczycy wysłali swoje jednostki na Górny Śląsk dopiero przed plebiscytem w 1921 roku. Dowódcą wojsk sojusznicznych mianowany został francuski gen. Jules Victor Gratier.

25-29 stycznia 1920 roku

Przejmowanie terenu plebiscytowego przez wojska sojusznice odbywało się etapami. Transporty z żołnierzami przybywały od strony Wrocławia, przez Opole i Racibórz, po czym kolejną bądź ciężarówkami rozwożono wojska alianckie do poszczególnych powiatów.

31 stycznia – 1 lutego 1920 roku

Dowódcy wojsk sprzymierzonych podjęli decyzję o rozdysonowaniu sił we wszystkich większych miastach na terenie plebiscytowym. Dnia 31 stycznia 1920 roku wojsko francuskie przejęło kontrolę nad Pszczyną i powiatem pszczyńskim. Nazajutrz, 1 lutego, francuscy strzelcy alpejscy przybyli do Katowic. W miejscowościach powiatu katowickiego (Szopienice, Zawodzie, Bogucice, Murcki) Polacy z entuzjazmem witali maszerujące oddziały. Odmiennie uczucia towarzyszyły ludności niemieckiej, która zachowywała dystans i powściągliwość. W Katowicach na ul. Warszawskiej bojówki niemieckie obrzuciły kamieniami wojska francuskie.

Wojska sprzymierzone w Katowicach; przemarsz szwadronu alpejskich, Friedrichstrasse (obecnie ul. Warszawska) – fotografia ze zbiorów Muzeum Historii Katowic

Posterunek wojska francuskiego na Górnym Śląsku – fotografia ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

Przemarsz wojska francuskiego w Katowicach, 1 lutego 1920 roku – fotografia ze zbiorów Muzeum Historii Katowic

Posterunek wojska francuskiego na Górnym Śląsku – fotografia ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

Nagłówek z „Gazety Robotniczej” z 4.02.1920 –
ze zbiorów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

Przywitanie.

[illegible]

Artykuł z „Gazety Robotniczej” z 1.02.1920 -
ze zbiorów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

Mapa konturowa obszaru plebiscytowego z podziałem na okręgi – ze zbiorów Muzeum Historii Katowic

Wojciech Korfanty, Polski Komisarz Plebiscytowy –
fotografia ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

Członkowie Polskiego Komisariatu Plebiscytowego w Bytomiu, w pierwszym rzędzie pośrodku siedzi Wojciech Korfanty, drugi od lewej Konstancy Wolny, szósty od lewej stoi Józef Rymer

ROK 1920 W KATOWICACH. W SETNĄ ROCZNICĘ WYBUCHU II POWSTANIA ŚLĄSKIEGO

marzec – kwiecień 1920 roku

Po upadku I powstania śląskiego Polska Organizacja Wojskowa została zmuszona do opuszczenia Górnego Śląska, co przyczyniło się do mniejszego znaczenia tej organizacji. Represje wobec ludności propolskiej pod koniec 1919 roku skłoniły działaczy do wznowienia działalności POW. Na przełomie lat 1919 i 1920 nastąpiła reorganizacja ośrodków. Powiaty katowicki i pszczyński tworzyły VI okręg, a jego dowódcą został Jan Zejer. Pod koniec marca 1920 roku katowicki działacze POW stanowili 10 procent członków wszystkich organizacji na terenie plebiscytowym (300 członków zaprzysiężonych i 1200 członków częściowo wtajemniczonych w działania POW).

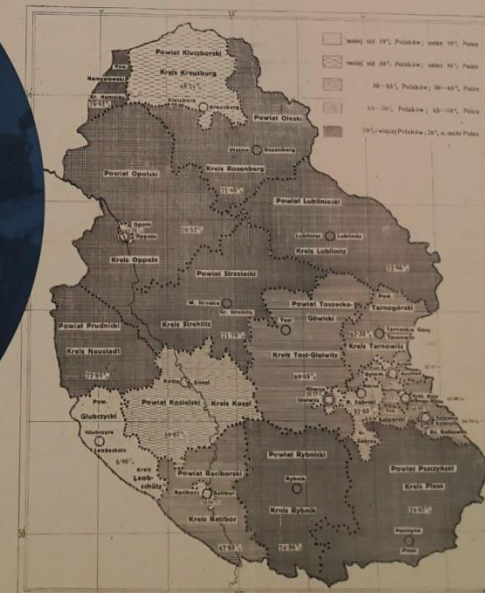
Pomimo że władza na terenie plebiscytowym została przejęta przez Międzysojuszniczą Komisję Rządzącą i Plebiscytową, administracja urzędowa dalej pozostała niemiecka. W powiecie katowickim nie zmieniono landrata i komendanta policji, a prawie niezmieniony aparat administracyjno-policyjny wspierał kampanię plebiscytową Niemiec. Brak zróżnicowania kadry urzędniczej doprowadził do faworyzowania ludności niemieckiej i bagatelizowania przestępstw wobec ludności polskiej.

Grupa oficerów POW, od lewej: Michał Grażyński, Józef Fijałkowski, Władysław Fijałkowski, Wiktor Przedpełski, Jan Stanek, Romuald Pitera, Józef Burkowski. – fotografia ze zbiorów Muzeum Czynu Powstańczego w Górze św. Anny – Oddział Muzeum Śląskiego Opolskiego

Mapa narodowości terenu plebiscytowego Górnego Śląska, zestawiona na podstawie pruskiej urzędowej statystyki.

Nationalitäten-Karte des Oberschlesischen Abstammungs-Gebietes, hergestellt auf Grund der amtlichen preussischen Statistik.

Carte des nationalités du territoire plebiscitaire de Haute-Silésie, basée sur la statistique officielle prussienne.

„Mapa narodowości terenu plebiscytowego Górnego Śląska, zestawiona na podstawie pruskiej urzędowej statystyki” – fotografia ze zbiorów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

**ROK 1920 W KATOWICACH.
W SETNĄ ROCZNICĘ WYBUCHU
II POWSTANIA ŚLĄSKIEGO**

[illegible]

klamstw i oszczerstw.

miliardy marek

niegodziwością, gburowatością
i prostactwem
czci, honor, poważanie i godność

Nasz dzień nadchodzi z

OFIAR NA TO NIE SKAPMY

THE BOOK OF THE MONTH CLUB

Der polnische Arbeiter ist nicht dumm

Swank: *Frankie rubbink, to bad body dirts.*
Many of our readers: 1. A school with no...

Refleksje:
Jestem zła, że nie udało mi się wygrać. Jestem zła, że nie udało mi się wygrać. Jestem zła, że nie udało mi się wygrać.

„Jest to porządna panna — ale jeszcze
będzie musina pokroczyl naprzod!”

Fragment polskiej ulotki propagandy
ze zbiorów Cyfrowej Biblioteki Narodowej

jackisch i russisch.

„Caterye łepkie pociąg — nie, z takim
łeparym nie można daleko postępować!”

- fotografia
i Poland

„Podział terenu G. Śląska pod względem organizacyjnym od 10. czerwca 1920 r. aż do likwidacji powstania 25.8.20” – fotografia ze zbiorów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

ROK 1920 W KATOWICACH. W SETNĄ ROCZNICĘ WYBUCHU II POWSTANIA ŚLĄSKIEGO

17 sierpnia 1920 roku – śmierć dr. Andrzeja Mieleckiego

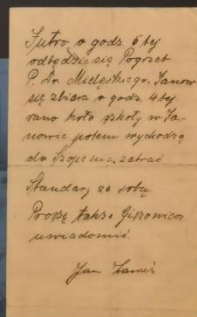
W godzinach południowych bojówki niemieckie zorganizowały na katowickim rynku manifestację, głosząc antypolskie i antyfrancuskie hasła oraz nawołując do agresji wobec Polaków i wojska francuskiego. Po przemowach rozjuszony tłum z rynku ruszył w kierunku siedziby kontrolera powiatowego, gdzie doszło do starcia z oddziałami francuskimi. Z tłumu padły strzały, co zmusiło Francuzów do obrony, a dowódca podjął decyzję o użyciu karabinu maszynowego i granatów. Brutalnie zamordowany w zafsjciu został lekarz Andrzej Mielecki. Nie udało się ustalić jednej wiarygodnej wersji tamtych wydarzeń. W opowiadaniach przeważają dwie. Pierwsza, że bojówkarze niemieccy wyciągnęli Mieleckiego z domu siłą i zabili, po tym jak koto kamienicy, w której mieszkał, wybuchł granat. Druga mówi o tym, że lekarz sam wyszedł na ulicę opatrzyc rannych bojówkarzy, wtedy został rozpoznany jako działacz propolski i pobity na śmierć.

Jeszcze tego samego dnia do miejscowości wokół Katowic dotarły informacje o rozruchach wywołanych przez niemieckie bojówki. Polacy zaczęli się organizować. W Szopienicach dowódca miejscowej POW zarządził zbiórkę jej członków, by rankiem zaatakować miejscowy budynek policji. Akcje powstańcze rozpoczęły się również w Zawodziu, Bogucicach, Dąbrówce Małej i Janowie, a miejscowi robotnicy przystąpili do strajku w zakładach pracy.

18 sierpnia 1920 roku

Rankiem po wydarzeniach z poprzedniego dnia panował spokój. Sytuacja zaczęła się pogarszać, kiedy tłum Niemców kolejny raz zbierał się przed siedzibą kontrolera powiatowego, co zmusiło płk. Blancharda do wyprowadzenia oddziału z miasta i przeniesienia żołnierzy do koszar. Wieczorem rozjuszony tłum bojówkarzy niemieckich, wspierany przez policję, ruszył w stronę siedziby Powiatowego Komitetu Plebiscytowego. Pracowników komitetu próbowano zmusić do opuszczenia budynku i oddania broni. Do szturmu użyto karabinu maszynowego umieszczonego na wiadukcie kolejowym oraz granatów rzucanych z pobliskiego kinoteatru. Po zniszczeniu komitetu bojówki niemieckie ruszyły w stronę siedziby „Gazety Ludowej” i „Gazety Robotniczej”. W wyniku rozbojów zginęło kilkunastu działaczy polskich, właścicieli sklepów, obrońców drukarni oraz członków polskich towarzystw.

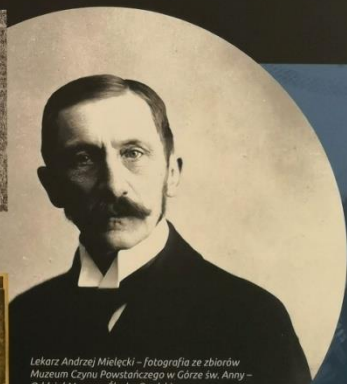
Drugie powstanie wybuchło pod naciskiem komendanta powiatu katowickiego POW – Walentego Fojkisa – dążącego do jak najszybszego odparcia niemieckich ataków. Przeciwwstawił się tym samym decyzjom Alfonsa Zgrzebnioła i Wojciecha Korfantego, którzy początkowo nie byli zdecydowani co do słuszności wywoływania kolejnego powstania.

Informacja o pogrzebie lekarza Andrzeja Mieleckiego przekazywana między mieszkańcami powiatu katowickiego – eksponat ze zbiorów prywatnych

Nekrolog lekarza Andrzeja Mieleckiego zamieszczony w „Gazecie Robotniczej” 24.08.1920 roku – ze zbiorów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

Lekarz Andrzej Mielecki – fotografia ze zbiorów Muzeum Czynu Powstańczego w Górze św. Anny – Oddział Muzeum Śląska Opolskiego

ROK 1920 W KATOWICACH. W SETNĄ ROCZNICĘ WYBUCHU II POWSTANIA ŚLĄSKIEGO

WYBUCH I PRZEBIEG POWSTANIA

19 sierpnia 1920 roku

Od rana w Katowicach wzmocniono oddziały wojsk sojuszniczych, a władzę wykonawczą przejął płk Henri de Reynies. W południe przybył do miasta gen. Juler hr. Gratier, przejmując całą władzę. Wszystkie ulice zostały obsadzone patrolami wojskowymi. Miasto obstawiono samochodami opancerzonymi i czołgami. Zakazano organizowania wieców i spotkań, a urzędy miejskie obstawiono wojskiem francuskim.

W tym samym czasie Polski Komisarzat Plebiscytowy wystosował odezwę wzywającą Polaków do obrony i walki, a POW wydała rozkaz rozpoczęcia nocnych działań zbrojnych na terenie powiatu katowickiego, pszczyńskiego, lublinieckiego, rybnickiego, raciborskiego, bytomskiego, tarnogórskiego, gliwickiego, i zabrzańskiego. Dowództwo POW przeniesiono z Sosnowca do Dąbrówki Małej.

Powstańcy zdobywali kolejno: Dąbrówkę Małą, Rozdzień, Bogucice, Wetnówiec, Józefowiec, Dąb, Zawodzie, Murcki, Giszowiec, Nikiszowiec.

20 sierpnia 1920 roku

Mimo zajęcia Bogucic przez oddziały powstańcze niemiecka policja, której koszary znajdowały się na granicy miejscowości, nie dawała za wygraną. Od rana trwały ostre walki, a policjanci kierowali meldunki do dowódcy wojsk francuskich z prośbą o pomoc. Gdy ta dotarła, posterunek policji został zajęty, a pomoc alianatów okazała się zbyt późna.

Kolejnym miejscem, gdzie prowadzono walki, był teren Huty „Baildon”. Obiekt miał duże znaczenie, gdyż po zdobyciu zakładu można było kontrolować teren Wetnowca i Dębu.

Największą walkę tego dnia stoczono o Mysłowice. Uczestniczyli w niej powstańcy z Dąbrówki Małej, Wilhelminy, Rożdżenia i Szopienic.

Rozbiegła powstańcza na ul. Warszawskiej w Katowicach – fotografia ze zbiorów Muzeum Cytelu Powstańczego w Górze Św. Anny – Oddział Muzeum Śląskiego

Zniszczenie lokalu polskich po ataku bojówek niemieckich w Katowicach – fotografia ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

Zniszczenie budynku, w którym znajdował się Polski Komisarzat Plebiscytowy w Katowicach, po ataku bojówek niemieckich – fotografia ze zbiorów dalm.com

ROK 1920 W KATOWICACH. W SETNĄ ROCZNICĘ WYBUCHU II POWSTANIA ŚLĄSKIEGO

21 sierpnia 1920 roku

22 sierpnia 1920 roku – Katowice cernowane

W tym dniu w rękach powstańców znalazł się cały powiat katowicki z wyjątkiem miasta powiatowego. Komenda POW i Polski Komisarzat Plebiscytowy wyraziły sprzeciw wobec atakowania przez powstańców wojsk sojuszników, co oznaczało rezygnację z zajęcia Katowic.

Relacja z Katowic zamieszczona w „Nowinach Raciborskich” z 28.08.1920 roku – ze zbiorów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

Wnętrze hotelu „Deutsches Haus”
w Katowicach – siedziby Polskiego Komitetu
Plebiscytowego zdemolowane przez niemiecką
brzoźnię 18 sierpnia 1920 roku – fotografia ze
zbiorów Muzeum Cytelu Powstańczego w Górze
Śl. Anny – Oddział Muzeum Śląska Opolskiego

Ofiary zabierzeń w Żalowicach.

Zaburzenia w Katowicach dziełem komunistów.

Stan oblężenia w Katowicach.

[illegible]

Feb. 1916 - Bolivia
M. F. F. F.

Fotografia Walentego Fojkisa z okresu I wojny światowej.
Fotografia ze zbiorów Muzeum Historii Katowic

Wnętrze hotelu „Deutsches Haus” w Katowicach – sled. Komitetu Plebiscytowego zdemolowane przez Niemców 18 sierpnia 1920 roku – fotografia ze zbiorów Muzeum Powszechnego w Górze Św. Anny – Oddział Muzeum Sk

ROK 1920 W KATOWICACH. W SETNĄ ROCZNICĘ WYBUCHU II POWSTANIA ŚLĄSKIEGO

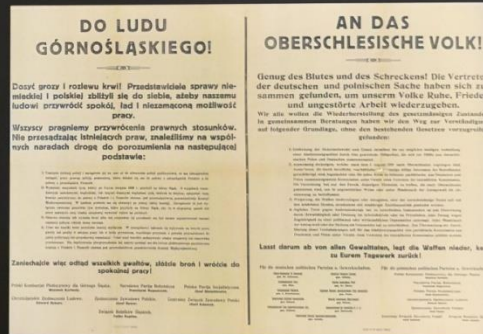
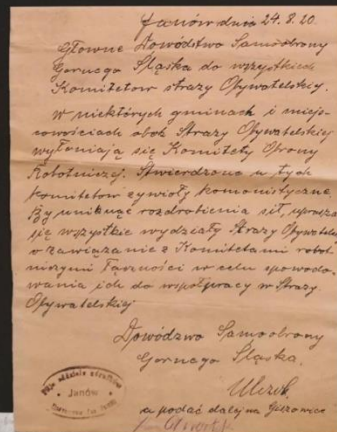
POSTANOWIENIA KOŃCOWE

24 sierpnia 1920 roku

Ukazał się dekret Międzysojuszniczej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej rozwiązujący Sicherheitspolizei i powołujący w to miejsce Abstimmungspolizei złożoną z Polaków i Niemców.

26 sierpnia 1920 roku

Polski Komisarjat Plebiscytowy wydał skierowaną do ludności polskiej Górnego Śląska, podpisaną przez Wojciecha Korfante'go odezwę o sukcesie powstania. Informowano w niej o odniesionych sukcesach dyplomatycznych. Sprawne i szybkie działania powstańców doprowadziły do likwidacji policji bezpieczeństwa, usunięcia z terenu plebiscytowego bojówek przybyłych z głębi Rzeszy oraz ustanowienia polskich doradców przy urzędach powiatowych.

Odezwę Wojciecha Korfante'go do „ludu górnośląskiego” – ze zbiorów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

Medalunek z 24.08.1920 roku o sytuacji w Jankowie – eksponat ze zbiorów prywatnych

Grupa funkcjonariuszy APD, w pierwszym szeregu strażę drogi od lewej Jerzy Marika, strażnik Maksymilian Kozłowski – fotografia ze zbiorów Muzeum Czynu Powstańczego w Górze Śl. Am. Oddział Muzeum Śląskiej Opole

